

РЕЦЕНЗИЯ

за трудовете на гл. ас. д-р **КИРИЛ ПЪРВАНОВ КИРИЛОВ**,
представени пред Научно жури в конкурс за присъждане
на научната длъжност **ДОЦЕНТ**, обявена от Института за
български език, БАН

Рецензент: *акад. проф. д.ф.н.*
Михаил Виденов, БАН

1. *Данни за конкурса.* Конкурсът е обявен за нуждите на Секцията по българска диалектология и лингвистична география на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН, където единственият кандидат гл. ас. д-р *Кирил Първанов Кирилов* понастоящем е на постоянен трудов договор като главен асистент. Както ще видим по-нататък, образованието, трудовете му и защитената докторска дисертация по филология отговарят на разработваната проблематика в научното звено.

2. *Кратки биографични данни за кандидата.* Кирил Първанов е роден през 1975 г. Завършил е в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 1998 г. специалността Българска филология като магистър. Започва работа като хоноруван асистент във Факултета по славянски филологии при проф. д.ф.н. Анна-Мария Тотоманова и води упражнения по старобългарски език и историческа граматика, което по-късно дава положително отражение върху заниманията му по българска диалектология. Такива хонорувани часове той води и до момента на заминаването си като лектор по български език в Италия. В Софийския университет е работил и като консултант по езиково обучение. Сега, както вече бе казано, кандидатът е на постоянна работа в Института за български език.

Кандидатът има много добра езикова подготовка. Изучавал е английски, френски, унгарски, немски, словашки, руски и сръбски език, а в момента е на преподавателска работа в Италия (Неапол), което предполага и овладяване на италиански език. Езиците владее на добро комуникативно ниво и може да ги ползва в научната си работа.

Кандидатът има защитена дисертация и присъдена научна степен *доктор по филология* с труд на тема: „Префиксната перфективация в историята на българския език“. Трудът е издаден като отделна книга през

2009 г. от издателство „Св. Климент Охридски“. В езиковедските среди дисертацията бе приета като принос в областта на историческата граматика. Такова е и моето убеждение, изказано в официалната ми рецензия.

След завършване на образованието си и защитата на докторската си дисертация Кирил Първанов се разви възходящо и на два пъти получава престижната награда „Книга на годината на Института за български език“ (за 2012 г. и за 2015 г.) за участие в колективни изследвания (1) на с. Еркеч, Поморийско, и (2) за работа във връзка с Общославянския лингвистичен атлас.

В работите си Кирил Първанов показва завидно умение да използва солидната си подготовка по старобългарски език и по диалектология. С избирането му за доцент Секцията по диалектология ще има хабилитиран специалист, който професионално да работи по въпросите на историческата диалектология. Нека допълним казаното с това, че диалектологията все повече ще задълбочава значението си като основна дисциплина при изучаване на историята на езика.

3. *Научни трудове (наукометрия).* Кандидатът участва в конкурса с 31 публикации, от които 5 са отделни книги, а останалите 26 са студии и статии, отпечатани в периодичния научен печат. Три от книгите му са колективни и в тях добре е обозначено кои части са написани от нашия кандидат. Става въпрос за научни приноси, с които е изследвана езикова материя, като авторът е анализирал или исторически текстове, или теренен диалектоложки материал, събран лично от него. Не са търсени лесни теми за правене на количествена библиография, а е разработвана тематика, която е актуална за профила на научния колектив на Секцията по диалектология. Кандидатът между другото е показал качества за работа в екип.

За актуалността на разработките на кандидата по един косвен начин говори фактът, че са цитирани 17 пъти.

4. *Научни приноси на кандидата.* Преди всичко ще подчертаем, че Кирил Първанов успешно работи в 4 научни области: 1) История на българския език; 2) Лингвистична география; 3) Диалектна лексикология; 4) Етнолингвистика. Областите са близки и взаимно се допълват при цялостното описание на изследваните обекти. За прегледност по този ред ще направим представянето на приносите и тук в нашата рецензия.

4.1. *История на българския език*. Най-напред ще се спрем на представителната работа, оформена като обемиста монография под заглавие „Исторически развой на старобългарските глаголи за движение. Формиране и развитие на видовата деривация” (С., БАН, 2016, 362 с.). Книгата е издание на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин” и съдържа 5 глави. Поради важността на тематиката им тук ще цитираме техните заглавия: 1) Глаголите за движение - същност, особености, връзка с категорията *вид*; 2) Исторически развой на непрефигираните моторни глаголи; 3) Исторически развой на префигираните моторни глаголи; 4) Поява на перфективни глаголи, съдържащи наставка; 5) Исторически развой на итеративните глаголи за движение, съдържащи наставка –а- (-ја-, -ва-, -ува-). Целта на работата е да се проследи развоят на глаголите за движение от старобългарската епоха до наши дни, връзката между тях, начините на перфективация и имперфективация както и реакцията на тези глаголи. Авторът си е поставил задачи в диахронен и в синхронен аспект. Материалът е ексцерпиран от старобългарски речници и от Речника на книжовния български език на народна основа от 17 в. (върху текста на Тихонравовия дамаскин), от Архива на българския диалектен речник както и от редица други диалектни публикации. Това е огромна и трудоемка работа, която изисква търпение и знания.

Авторът постига една много важна цел: той показва разволя на явлението от старобългарския период до днешните български диалекти и сегашния ни книжовен стандарт. Това е образцов труд, който показва един всестранно подготвен езиковед, който работи с модерна и убедителна методология. Материалът недвусмислено потвърждава, че деривацията с наставка –а, с варианти –ја-, -ва-, -ува- е продуктивният модел за образуване на глаголи от несвършен вид. Започнала като средство за образуване на итеративни или дуративни глаголи, тя се разпространява при всички глаголни основи и заменя в различна степен старата деривация. Книгата се приема като важен принос от цялото ни езиковедско съсловие.

Заслужава внимание и работата „Изчезването на една стара опозиция”. Приносът е публикуван в Юбилеен сборник в чест на проф. Ив. Буюклиев, С., 2012, с. 148-174. Отмирането на опозицията *конкретна:неконкретна* насоченост се обяснява от К. Първанов с дефективната парадигма на определенomotorните глаголи и на случаите на нейната неутрализация при префигираните глаголи.

В специална работа са проследени група глаголи с еднакво значение, срв. приноса „Глаголите със значение *обичам* в исторически и съвременен план” (В: Български език и литература, кн.1, С., 2017). Изследването показва, че съвременните глаголи със значение *обичам* са се появили на различни етапи от развоя на езика ни (разглеждат се: *галя, драговам, любя, милвам, милувам*).

Опозицията *определеномоторни : неопределеномоторни глаголи* се разглежда в статията „Исторически развой на непрефигираните глаголи за движение” (В: Македонски преглед, 2015, кн. 1, с. 55-72). Наблюденията се правят върху материал от различни периоди от историята на българския език.

Вниманието на автора се спира и на редица други интересни исторически явления като напр. глаголите *владя, овладя, овладявам*, както и *обладая, обладавам* и в тях е търсена причината да придобият различна семантика.

Една от интересните разработки на К. Първанов, която показва как може да се използват познанията по унгарски и френски език, е озаглавена: „Исторически развой на старобългарските каузативни глаголи в сравнение с унгарските каузативи и с фактитивния залог във френския език” (В: Езикът във времето и пространството. Проблеми на социолингвистиката, С., 2014, с. 454-456). Лингвистичният материал е ексцерпиран от речници, средновековни писмени паметници и архивни материали. Участниците в конференцията по социолингвистика високо оцениха приноса на автора.

К. Първанов е утвърден автор по проблема за формирането на видовата опозиция, вж. „Формирането на видовата опозиция” (В: Проблеми на историческата лексикология и лексикография, С., 2011, с. 135-145). Направено е интересно наблюдение за някои общи особености в развоя на глаголите и на имената.

4.2. *Лингвистична география*. Работите в тази област са свързани с Общославянския лингвистичен атлас, върху който се работи вече няколко десетилетия. К. Първанов участва в две колективни работи, които са под надслов „Българские материалы” и са съвместна работа с представителите на руската комисия към този атлас. Това е международно сътрудничество и следва да се отчете като актив на нашия кандидат. Разработките на българския колектив имат висок авторитет в чужбина.

4.3. *Диалектна лексикология и лексикография.* Тук на първо място ще поставим колективната работа „Еркеч – паметта на езика. Традиции и устойчиви тенденции в един архаичен български говор – говора на с. Еркеч (днес Козичино), Поморийско”, С., 2012, 299 с.). Нашият кандидат участва в съставянето на речника. Неговият дял е повече от 30 стр. Събрана е лексика за предмети, явления, действия от живата и неживата природа. Нашият кандидат е събрал и записал диалектни текстове, транскрибирани от дигитални записи и една част от тях са приложени в края на книгата. Колективът бе награден за тази научна разработка.

В друга своя работа К. Първанов разглежда *говоренето насън*, вж. „Начини за назоваване на явленията *говорене насън* в родопските говори (В: Международно реферирано електронно списание за етнология, медиевистика и археология, 2016, с. 197-204). Материалът е събран от 232 рупски селища със специален въпросник. Изнесените данни се сравняват с данните от други български говори. Към явленията проявяват интерес и специалистите по медицина.

В специална статия са разгледани названия за *следи на диво животно* в родопските говори (В: Сб., посветен на проф. Ив. Кочев, С., 2016, с. 124-130). Материалът е събран от въпросника за Родопския диалектен атлас и от Архива за Български диалектен речник, като се проследяват лексемите *следа* и *диря*. Изводите са интересни и за българските ловци.

4.4. *Етнолингвистика.* Няма нищо по-естествено за един диалектолог от това да се занимава и с по-общи въпроси, които стоят на границата между езикознанието и фолклора. К. Първанов представя в конкурса няколко образцови изследвания в тази област.

Изнасят се материали за непознат персонаж от българската демонология – водно свръхестествено същество, което подобно на щъркелите в други райони дарява бебета. Наречено е Баба Виренка. Авторът е събрал материала в с. Еркеч, вж. статията „Интересен персонаж от българската митология (По материал от с. Козичино, Поморийско)”, публикувано в *Език и епос. Мит.* (Годишник на Асоциация за антропология, етнология и фолклористика, VII, 2013, II, с. 279-284). Статията описва характеристиките на митологичния персонаж – местообитание, външен вид, възраст, действия и въздействие върху човека.

В статията „Концептът *богатство* в старобългарския език” (публикувана в сп. *Български език*, 2012, кн. 4, с. 55-62) се въвежда нова

тема – богатството в представите на хората от онова време. Лингвистичният материал е взет от речници и архиви. Богатството за старите българи се е представяло от злато, сребро, пари, с които човек може да си набави всичко, което му е необходимо – дом, имот и под. Съвременният човек не е направил никаква решителна крачка напред в това отношение.

Разгледан е и образът на вещицата пак върху диалектен материал, срв. статията „Образът на вещицата в с. Козичино, Поморийско”, *Studia Balkanica*, 2016, с. 270-274. Образът на вещицата е показан от гледище на диалектния материал като нещо негативно и нежелано: тя прави магии, краде от реколтата по нивите на хората и взема млякото от животните.

За съвременния читател особен интерес представя изследването на *кражбата* в живота на еркечани, срв. статията „Концептът *кражба* в лингвокултурата на еркечанина”, публикувано в *Проблеми на социолингвистиката*, с., 2011, с. 169-174. Материалът е събран на диалектния терен. Еркечани правят разлика между кражбата като професия и кражбата като виновно деяние само тогава, когато се взема собственост на близък човек.

В ползрението на нашия кандидат е попаднало и творчеството на интересния съвременен писател Димитър Томов, чиито персонажи са главно съвременните български роми, срв. статията „Маргиналните общности в разказите на Димитър Томов” (публикувана в *Българският език и литература в славянски и неславянски контекст*, Сегед, 2011, с. 500-506). Направен е езиков анализ на писателското майсторство в описанието на изоставените старци, алчните наследници и под. Статията има и литературоведски принос, защото очертава мястото на писателя в българската литература. Дадена му е заслужена висока оценка.

5. *Обща оценка на приносите на кандидата.* Трудовете на Кирил Първанов го представят като солидно подготвен специалист в областта на диалектологията и историческата граматика на българския език. Той умее да работи с езиковите източници било то стари писмени паметници, било диалектоложки терен. Това ще бъде от особена полза за научния колектив на Секцията по диалектология, пред която стоят преди всичко проблеми, свързани с миналото на езика ни. Намирам като изключително полезно сътрудничеството на кандидата с нашата изтъкната старобългаристка проф. А.-М. Тотоманова. Да обърнем внимание на разширения поглед върху диалектоложкия терен с проблемите на

етнолингвистиката: това е показателно за търсенията на учения, за стремежа му да изнесе и да включи в научния обиход всичко от терена, защото новите условия унищожават българското село и постиженията на нашия народ в духовното му развитие ще се изгубят безвъзвратно.

6. *Препоръки към кандидата.* Според нашия закон доцентското звание е и хабилитация, а това дава разширени правомощия на съответното лице и преди всичко право да ръководи докторанти и научни колективи по разработка на важни проекти. Препоръчам на кандидата да се насочи към школуване на млади научни кадри, които да подхванат линията в областта на историческата диалектология. На историческите търсения никога няма да им мине модата, защото чрез тях се обясняват редица неясни явления на съвременния ни език.

7. *Лични впечатления.* Крил Първанов е бил студент при мене и е слушал мои лекции по социоллингвистика. Още от студентските си години той имаше предпочитания към езиковедските дисциплини и особено към диалектологията. Убеден съм, че вече му е дошло времето по-смело да се насочи към социоллингвистическата проблематика и да се ориентира към проучвания в градска среда: това ще разшири научния му кръгозор и той ще направи нови научни изводи.

8. *Заклучение.* От направения преглед на научната продукция на гл. ас. д-р **Кирил Първанов Кирилов** ясно проличава, че сме изправени пред избора на успял подготвен учен, школуван за теренна работа и научни анализи. Поради това без резерви предлагам на уважаемото Научно жури единодушно за го избере на научната длъжност **доцент** в Секцията по българска диалектология на Института за български език при БАН.

София, 15 април 2017 г.

Рецензент:

(Акад. проф. д.ф.н. **Михаил Виденов**)